

Мистецтво в міждисциплінарних дослідженнях

УДК 72.01:005

Володимир **Ганський**

доктор габілітований, професор надзвичайний,
Вища школа туризму та готельної справи, Гданьск,
Польща
<https://orcid.org/0000-0001-5906-6539>

Марія **Флейчук**

доктор габілітований, професор,
Гуманітарно-економічна академія в Лодзі, Польща
<https://orcid.org/0000-0002-0417-9066>

Парадигмальний базис менеджменту архітектурної спадщини у контексті сучасної філософії збереження культурних цінностей

Анотація. Збереження культурних цінностей визначається як усі дії, спрямовані на передавання культурних цінностей майбутнім поколінням з одночасним вивченням, фіксуванням, охороною та відновленням культурно значущих якостей об'єкта, місця чи будівлі з мінімальним втручанням. Збереження – це дії, спрямовані на ремонт, консервацію, технічне обслуговування та демонстрування історичних будівель, частин будівель і об'єктів, а також пов'язаного з ними начиння, такого як меблі тощо. Ці дії, що вживаються щодо окремих будівель або груп будівель (ансамблів), є інвестиціями в майбутнє таких об'єктів. Такий регенеративний вплив на історичні будівлі та місця зазвичай збільшує вартість прилеглої власності, а також покращує місцеві економічні умови. Збереження архітектури вважається переважним видом діяльності у ширшій та різноманітнішій галузі збереження культурної спадщини, яку також називають управлінням культурною спадщиною (або управлінням ресурсами спадщини). Ця галузь пов'язана з документуванням і збереженням усіх форм людської культури, у тому числі матеріальні артефакти (архітектура, археологічні пам'ятки, куль-

турні ландшафти, декоративно-ужиткове мистецтво та інші об'єкти матеріальної культури). Збереження культурної спадщини стосується і нематеріальних проявів людської діяльності, включаючи актуальні звичаї, духовні практики, а також музичні, ремісничі та кулінарні традиції, які вважаються живою культурною спадщиною. Загальна сфера діяльності зі збереження спадщини постійно розширюється, що робить цю сферу динамічною та відкритою для нових учасників, які привносять свіжі погляди та ідеї. У міру розширення організованої практики збереження спадщини з кожним роком раніше розрізнені факти та уявлення про минуле набувають нового змісту та значення, відтак постійно змінюються і культурні, і економічні цінності об'єктів спадщини.

Ключові слова: менеджмент, архітектура, спадщина, філософія, реставрація.

Постановка проблеми. Кожну архітектурну проблему збереження культурних цінностей можна розглядати з точки зору її типології та відносної фізичної величини, а кожне можливе вирішення – з точки зору рівня впливу або ступеня втручання. Визначення цих концептуальних параметрів визначає фізичний масштаб будь-якого проекту збереження та встановлює філософську основу запропонованої роботи. Оскільки збереження значною мірою є мистецтвом контролю за змінами, ухвалення рішення про те що, коли і як виправити є вирішальним вибором. Після того, як потенційний архітектурний проект збереження було визначено та оцінено з точки зору його значущості, потенційного використання та економічної доцільності, наступним кроком є визначення масштабу проекту та сценаріїв планування і реалізації робіт. Ключем до цього є визначення фізичних і філософських параметрів завдання. Ретельне дослідження історії та поточного стану є важливою інформацією для процесу планування збереження архітектури. Хто її створив і навіщо? Якими були початкові наміри архітектора та будівельника? Як і чому було внесено зміни? Такі запитання слід ставити та відповідати на них заздалегідь. Водночас необхідно розвивати розуміння патологій (загроз) і можливих темпів зношу-

вання, що впливають на структуру, щоби розробити ефективні рішення щодо консервації та реставрації. Точні відповіді на запитання «Що робити?» і «Як це зробити?» важливі, тому що будинок або його руїни – це набагато більше, ніж стіни, каркас і оздоблення. Як стверджує британський архітектор Джон Воррен: «Це заява тих, хто його створив, і про тих, хто його створив, про час його створення та про подальші події, які наклали на нього відбиток часу та шрами подій...» [6, с. 310].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням менеджменту архітектурної спадщини, як і загалом менеджменту мистецтва, у спеціалізованій літературі приділяється значно менша увага, ніж питанням менеджменту, наприклад, реального та фінансового секторів. Така ситуація характерна не тільки для української, але й загалом для світової науки про управління. Найбільш значущими тут є праці І. Ріццо та А. Мігноси, С. Хауснера, А. Карвінської та Я. Пурхлі, Д. Ріпкема, Л. Прибегі, О. Дацко та ін. Однак, незважаючи на наявність певної кількості видань, що стосуються цього питання, ця тема дотепер залишається недостатньо дослідженою і в українській, і у світовій науці, незважаючи на високий ступінь її актуальності та соціальної значущості.

Метою статті – детермінувати парадигмальний базис управлінських рішень у сфері поводження з пам'ятками архітектури, монументального та містобудівного мистецтва в контексті основних положень сучасної західної філософії збереження культурних цінностей і поводження з матеріальною культурною спадщиною, а також пам'яткоохоронної практики найбільш розвинених країн Європи і Америки.

Виклад основного матеріалу. З процесом відновлення приходить перспектива перероблення. Таким чином, професіонал у сфері збереження архітектурної спадщини зобов'язаний ретельно вивчити будівлю – її значення, походження, як і чому вона збереглася та як функціонуватиме в майбутньому – перш ніж робити дії, які вплинуть на значення і цілісність її структури та оточення. Очікується, що фахівці зі збереження приділять пильну увагу аналізу та реєстрації всіх аспектів наявної структури. Також зазвичай очікується, що вони документують обґрунтування своїх суджень про збереження, відновлення чи видалення історичної будівельної тканини. Оскільки ставлення до значущості деталей, з яких складається історична будівля, може із часом змінюватися, необхідно ретельно задокументувати якнайбільше деталей історичної будівлі

та постійно відточувати своє сприйняття кожного проекту [8, с. 6]. Британський архітектор Бернард Фейлден, мабуть, найкраще резюмував це завдання: «Можна сказати, що комплекс ідей та культур оточує історичну будівлю та відображається в ній. Метою фахівця зі збереження архітектурної спадщини має бути збереження архітектурної тканини та її консолідація для майбутнього використання у контексті співчутливого розуміння її минулого» [5, с. 9–10]. Саме тому більшість експертів зі збереження архітектури виступають за якнайменше втручання і виконання лише того, що структурно необхідно, щоби зупинити найбільш агресивні джерела руйнування. Більшість погодиться, що чим менш помітне втручання, тим успішніший кінцевий результат.

Філософія підходу та питання, що мають історичне та архітектурне значення, мають бути додатково зіставлені з можливостями повторного використання, які зазвичай залежать від фінансової життєздатності. Саме на цьому етапі до процесу ухвалення рішень щодо планування збереження об'єкта архітектурної спадщини слід підключити експертні знання з економічних аспектів ревіталізації.

Так званий «дружній» ремонт історичних будівель можливий завдяки використанню відповідних матеріалів і методів. Зазвичай політика збереження підпорядковується терміновості ситуації, характеру дефектів, загроз і передбачуваного повторного використання будівлі. Але в оцінці цих чинників слід враховувати деякі загальноновизнані принципи. Найбільш важливі з них спричиняють прихильність до мінімального втручання та оборотності цих втручань, де це можливо. Переверений часом принцип мінімального втручання, що водночас забезпечує можливість скасування цих дій без шкоди для вихідної структури, дозволяє використовувати ширший спектр варіантів у майбутньому, якщо інші втручання будуть виправдані. Інші принципи збереження архітектури та практичні міркування, ймовірно, також будуть застосовуватись – такі як розміщення нових функцій, відповідність будівельним нормам і додаткові витрати на спеціалізовані роботи [3, с. 328–330]. У таких випадках заснований на досвіді здоровий глузд – безцінний.

Документування втручань, що використовуються у реставраційних і ревіталізаційних роботах, є неодмінною складовою роботи архітектора. Будинки з довгою історією за визначенням є «bastionami часу», які пережили тих, хто їх будував. Таким чином, будь-які записи з докладним описом робіт з ремонту та

реставрації, виконаних за ці роки та століття, стають важливими інструментами для тих, хто відповідає за їхнє майбутнє. У таких записах мають бути зазначені матеріали, види та обсяги виконаних робіт та їх послідовність. Озброєні цією інформацією, менеджери з культурних ресурсів зможуть оцінити успіх попередніх методів і використати цю оцінку для управління своєю роботою, коли об'єкт стане їхньою відповідальністю.

До проблем збереження будівель і територій слід підходити цілісно та враховувати всі пов'язані з ними культурні, естетичні, просторові, структурні, економічні та екологічні аспекти. Після всебічного дослідження та планування, що тягне за собою документування та розвиток розуміння цінності та значущості ресурсу, може розпочатися конкретне планування для розширеного чи нового використання. Можуть виникнути складні рішення, пов'язані з компромісами. Розуміння доступних варіантів залежить від оцінки спектру можливих фізичних і концептуальних параметрів завдань.

В останні десятиліття область збереження архітектурної спадщини розширилася і тепер включає широкий спектр потенційних фізичних впливів і ступенів або глибин втручання. У перші роки професійного збереження архітектурної спадщини типові проблеми з погляду масштабу проєкту рідко виходили за межі окремої будівлі та її ділянки. Згодом розвинулися можливості планування та втручання у ще ширших масштабах: наприклад, інституції з управління архітектурною спадщиною тепер зазвичай займаються цілими кварталами та районами. Останнім часом масштаби можливої фізичної участі розширилися і тепер включають навіть цілі міста та великі культурні ландшафти [4, с. 95]. Деякі із сучасних національних і міжнародних правових актів стосуються найширших концептуальних масштабів фізичної участі, включаючи типологію спадщини та культурні ландшафти, спільні для різних країн [15, с. 72–73]. З розширенням таких масштабів можливого втручання пропорційно зростає складність проєктів. Залучається більше зацікавлених сторін і процес стає більш політичним. Необхідно враховувати більше територій та будівель, а також додаткові інфраструктурні міркування. Крім того, більші проєкти коштують дорожче. Незважаючи на зростання рівня складності, коли йдеться про історичні архітектурні ресурси, процес планування та реалізації залишається переважно таким самим. Планування за допомогою індуктивних міркувань

з урахуванням бажаних результатів працює на всіх рівнях.

Концептуальна шкала можливої участі в управлінні архітектурною спадщиною відображає діапазон фізичних масштабів, де можуть діяти його учасники. Фахівці зі збереження архітектури та їхні колеги у суміжних областях можуть працювати в масштабах від цілих культурних ландшафтів і екосистем до конкретних частин будівель, включаючи роботу на мікрорівні. Між цими крайнощами перебувають міста, селища, історичні райони та окремі будівлі та споруди [2, с. 18]. Усередині цього діапазону фахівці схильні діяти в певних межах. Наприклад, проєктувальники, політики та особи, які займаються міжнародною архітектурною практикою збереження, вирішують питання, які зазвичай мають макромасштаб. Історичні ресурси, до яких вони звертаються, можуть змінюватися від конкретної будівлі чи місця чи чогось більшого, наприклад, цілого історичного міста – до дуже конкретних проблем окремого об'єкта.

Практики, такі як архітектори, інженери та урбаністи, зазвичай працюють з фізичними завданнями, починаючи від відновлення та збереження цілих історичних міст або районів до конкретних будівель та їх компонентів [17, с. 21–23]. Фахівці зі збереження матеріалів або реставратори працюють над питаннями щодо компонентів будівельної тканини, часто в найдрібніших деталях. У рамках цієї узагальненої схеми можна зробити певні висновки:

1. Діапазон можливих фізичних величин шкали величезний і простягається від найширших мисливих транснаціональних культурних ландшафтів, як варіант – включених до Списку всесвітньої спадщини, до мікрорівня, такого як вивчення молекулярного складу фарби фресок.

2. Більшість проєктів збереження архітектури одночасно потрапляють у різні точки шкали фізичної величини, як, наприклад, коли архітектор-реставратор відновлює будинок-музей в історичному районі міста.

3. Збереження та презентація історичних будівель і пам'яток є міждисциплінарною діяльністю. Цілі та завдання проєкту збереження залежать від конкретного місця, а спеціалізація у цій галузі потребує міждисциплінарного підходу. Наприклад, потрібна команда фахівців для відновлення та інтерпретації історичної будівлі чи об'єкта, а також додаткові знання для виконання різноманітних робіт, організації процесу, контролю витрат тощо.

4. Методологія вирішення фізичних проблем кож-

ного типу та масштабу в практиці охорони пам'яток культурної спадщини та пам'яток природи зазвичай дуже схожа. Кожен спирається на науковий метод: визначити проблему за допомогою індуктивних та дедуктивних методів; встановити та перевірити гіпотезу; працювати та реалізувати рішення; документувати весь процес та стежити за результатами.

5. Кількість і різноманітність типів ресурсів культурної спадщини, що підлягають збереженню, постійно зростає. Більш традиційний підхід до збереження кращих репрезентативних зразків свого типу, щоби підкреслити певні аспекти минулого, сьгодні поступається місцем новішому і ширшому інтересу до збереження народної, фольклорної, промислової і навіть спірної культурної спадщини як свідчення ширшого погляду на національну історію.

6. Різні види спадщини та усвідомлення їхньої значущості розширюється в міру того, як практика охорони культурної спадщини продовжує розвиватися у всьому світі. У міру розширення масштабів турботи про збереження додаткових форм матеріальної та нематеріальної спадщини зростає і кількість спеціалізованих інтересів та областей.

Вибір того, як втрутитися в процес управління архітектурним ресурсом спадщини, може спричинити ухвалення рішення про вибір консервативного або радикального підходу, чогось середнього або їх комбінації. Такий вибір має значні практичні, теоретичні та фінансові наслідки. Кожен рівень можливого втручання має супутні міркування філософії збереження пам'яток архітектури. Наприклад, що масштабніше втручання, то більший ризик для справжності та ймовірності незворотності. Збереження архітектурної спадщини стає більш складним, коли в рамках того самого проєкту потрібно кілька видів втручання, що часто і відбувається. Такі обставини наголошують на важливості документування фактичних умов перед будь-яким втручанням, чіткого обґрунтування запланованих втручань, що враховують характер і значення історичного ресурсу, та дизайну, що враховує і суто практичні, і естетичні (суспільно прийнятні) аспекти [7].

Втручання, які називають реставрацією, консервацією, регенерацією, адаптивним використанням і реконструкцією, є одними з найбільш часто використовуваних при поводженні з історичними будівлями. Вони визначають низку варіантів збереження об'єкта архітектурної спадщини, а також історичну цілісність будівлі. Повний спектр можливих втручань

в історичні архітектурні та археологічні пам'ятки перераховані у порядку зростання глибини:

«Залишити все як є». Цей підхід до збереження архітектури передбачає збереження будівлі або ділянки в незайманому стані в тому вигляді, в якому вони були виявлені або дійшли до нашого часу. Використання цього підходу може застосовуватися, коли жодні дії не є необхідними або виправданими, наприклад, коли умови не підходять для будь-якого втручання.

«Класичне збереження». Зберігати означає оберігати від пошкоджень, підтримувати актуальний стан і захищати від шкідливого впливу. Зберегти – значить запобігти будь-яким втручанням. Мета управління тут полягає в тому, щоби зберегти історичне забудоване середовище, включаючи цілі будівлі, частини будівель та їхні елементи аж до найдрібніших деталей. Цей підхід вважається найконсервативнішим з теоретичної точки зору.

«Превентивне збереження». Превентивне або захисне збереження найчастіше використовується в контексті реставрації об'єктів, проте цей підхід все частіше використовується і для збереження архітектурної спадщини, яка вважається особливо вразливою. Превентивне збереження визначається як усі дії, що вживаються для уповільнення зносу та запобігання ушкодженню культурних цінностей шляхом забезпечення оптимальних умов зберігання та використання. Прикладом такого збереження є захист від землетрусів історичної споруди ще до сейсмічної події.

«Технічне обслуговування». Ефективна експлуатація історичних будівель потребує уваги досвідченого допоміжного персоналу, який враховує результати та рекомендації періодичних перевірок. На жаль, важливість періодичних оглядів і планового технічного обслуговування часто недооцінюють, що у довгостроковій перспективі часто призводить до вищих витрат на збереження та відновлення. Цю проблему можна вирішити, дотримуючись розумної політики збереження, яка включає плани обслуговування та експлуатації.

«Стабілізація». Основна мета стабілізації будівлі та її компонентів – зупинити процес руйнування конструкцій. Залежно від задіяних матеріалів, їхніх патологій та фізичного масштабу проблеми варіанти стабілізації змінюються від мінімального до максимального втручання. Фарбу або штукатурку, що відшаровується, можна стабілізувати на місці за допомогою заходів з консервації матеріалу. Структурно пошкоджений будинок можна відносно просто стабілізувати за

допомогою заходів, що варіюються від тимчасового зміцнення до структурних дискретних втручань. Зруйновану споруду можна по суті «заморозити в часі» за допомогою заходів консервації, яка захищає її від подальшої ерозії, або за допомогою втручань, що захищають тканину руїн, розміщуючи цей об'єкт всередині іншої нової споруди, або за допомогою комбінації цих способів.

«Відновлення». Така дія повертає будівлі, об'єкту або твору мистецтва той вигляд, який вони мали в минулому. Це може спричинити серйозні втручання. Якщо достатня кількість доказів виправдовує відновлення колишнього зовнішнього вигляду або стану, можна розглянути питання про зміну або видалення наступних змін і нашарувань. Однак це може бути успішно досягнуто лише в тому разі, якщо рішення виходить з розумної, об'єктивної та всебічно продуманої політики дослідження та збереження.

«Реставрація» тягне за собою широке оновлення або модифікацію елементів будівлі, необхідних для адаптації до нової мети, наприклад, при введенні сучасних послуг. Частина чи особливості будівлі, що мають важливе значення для її історичної, архітектурної та культурної цінності, у цьому процесі поважаються. Чутлива реставрація включає повторне використання оригінальних матеріалів, де це можливо.

«Реконструкція» тягне за собою повторне складання частково або повністю зруйнованої конструкції на її первісному місці з використанням більшості, якщо не всіх вихідних матеріалів. Це вважається серйозним втручанням і суперечить принципам деяких філософій збереження. Реконструкцію найлегше виправдати в разі екстремальних нещодавніх ушкоджень унаслідок катастроф, таких як обвалення внаслідок землетрусу, підриву чи бомбардування. Це також може бути виправдано, коли зруйнована будівля або ландшафт були життєво важливою частиною міського простору і таке відновлення бажане для збереження історичного контексту.

«Переміщення». Іноді немає іншого способу зберегти стару будівлю, крім перемістити її в інше місце. У таких випадках будівлю та її частини найчастіше розбирають та перевозять на новий майданчик і знову збирають. Таке радикальне втручання здебільшого вважається крайнім заходом і трапляється досить рідко.

«Реплікація» зниклої або поки що наявної будівлі тягне за собою створення її копії в іншому місці. Підстави для реплікації аналогічні підставам для рекон-

струкції. Реплікація може включати створення іншої версії будівлі чи ландшафту її початковим творцем чи іншими людьми у пізнішу епоху. В архітектурі термін «реплікація», також званий відтворенням, означає, що в проєкті використовуються точні копії зразків, що збереглися, відсутніх будівельних елементів.

«Нові доповнення». Іноді єдиним можливим способом зберегти історичний будинок може бути його розширення або перебудова з адаптацією до нових функцій. Для такої роботи зазвичай потрібні послуги висококваліфікованих архітекторів та інженерів. Розширення будівель може включати додавання крил і надбудов на даху. Майстерність архітектора може одночасно вирішити функціональні проблеми та надати нову цінність історичній будівлі з успішним новим доповненням.

Незважаючи на те, що існують мільйони прикладів відреставрованих історичних будівель, що охороняються законом, залишається певна двоїстість щодо обмежень збереження архітектурної спадщини. Більшість цих питань стосуються віку та значущості спадщини, естетичних переваг і питань власності, включаючи відчуження прав власності [13, с. 6]. У цьому полягає ще важливіше питання володіння минулим і прийняття на себе відповідальності за нього. Інша проблема тягне за собою спеціалізовані інтереси в галузі охорони спадщини, що може призвести до відсутності балансу в тлумаченні та довгостроковій стійкості. Однак встановлені законом у багатьох країнах стандарти щодо збереження та відновлення хоча б частково захищають від цього. Коли такі принципи та процедури дотримуються, результати конкретних проєктів з відновлення будівель зазвичай є успішними, одним з показників є їхня сумісність з контекстом.

Фахівці зі збереження культурної спадщини оцінюють спадщину загалом і під час своєї роботи постійно оцінюють різні аспекти спадщини, використовуючи усталені критерії визначення відносної художньої чи архітектурної значущості. У цій роботі розглядаються і внутрішні цінності, такі як художня, естетична та історична, і зовнішні цінності, такі як фізичний контекст будівлі або об'єкта, його зв'язок з історичними фігурами або подіями та статус будівлі або об'єкта у світлі інших подібних, що збереглися. Критерії оцінки архітектурної цінності перебувають в руках організацій, які відповідають за охорону та збереження архітектурної спадщини, які можуть діяти на місцевому, національному та міжнародному рівнях [12, с. 62]. Цей вид роботи з управління спадщиною

рідко враховує економічну оцінку. Фактично, з погляду куратора або менеджера культурної спадщини, оцінка економічної цінності будь-якого об'єкта, що має культурну цінність, особливо таких як шановані предмети мистецтва в музейній колекції або будівлі та об'єкти, що перебувають у суспільному доступі, які охороняються законом, майже неможлива. Якщо щось є прототипом або єдиним у своєму роді, то воно вважається унікальним і, отже, таким, що не має економічної цінності. Але копія оригіналу – це не те саме, що і він сам.

Ймовірно, найближче до реалістичної кількісної оцінки економічної цінності матеріальної культурної спадщини можна підійти, коли розглядається її відносна вартість з метою страхування. Незважаючи на це, точна економічна оцінка об'єктів, які вважаються культурною спадщиною, швидше за все, назавжди залишиться недосяжною. У масштабі архітектури унікальність кожної будівлі чи елемента є особливо актуальною. Під час оцінки будівлі у процес вступають додаткові питання, як, наприклад, визначення вартості праці, витраченої на її створення. Однак економічна оцінка об'єктів культурної спадщини, таких як визначна історична будівля, район, об'єкт або аналогічна фізична пам'ятка, може бути визначена кількісно, принаймні, загалом. Економічні показники, пов'язані з економічною оцінкою об'єкта спадщини, включають порівняльну вартість нерухомості, відвідуваність, супутні доходи, інвестиції у допоміжну інфраструктуру, реінвестування в аналізований культурний ресурс тощо [18, с. 150]. Існує безліч прикладів об'єктів культурної спадщини по всьому світу, які приносять користь своїм громадам, котра вважається такою, що піддається кількісному економічному виміру [1, с. 30–32].

Економічна та соціальна цінність архітектурної спадщини стає особливо помітною, коли міста мають видатні історичні будівлі в естетично привабливому оточенні, з ефективною міською інфраструктурою та послугами, зручністю та доступом, балансом житлової та комерційної частин, а також сервісом, включаючи магазини, ресторани та розваги [16, с. 29].

Підвищення цінності об'єктів архітектурної спадщини через офіційний список спадщини та механізми її захисту сьогодні поширені в більшості країн світу. Місцеве, національне та міжнародне визнання архітектурної спадщини, що має особливу історичну та архітектурну цінність, незмінно підвищує її впізнаваність, правовий захист та шанси на довгострокове

збереження. Внесення до списку об'єктів спадщини зазвичай забезпечує суворіші зобов'язання щодо утримання та обслуговування, оскільки всі зацікавлені сторони зазвичай серйозніше ставляться до об'єкта, внесеного до списку об'єктів спадщини – каталізатора інтересу, фінансової підтримки та стимулювання реставраційних робіт [14, с. 39].

Сучасні фахівці зі збереження архітектурної спадщини широко визнають загрози матеріальній спадщині та знають основні кроки щодо її збереження. Якщо будівлі не обслуговуються, згодом вони часто руйнуються через вплив природи. В результаті захисники архітектури перебувають у постійній боротьбі за уповільнення неминучих процесів ерозії, руйнування та розпаду [11, с. 126–127]. Враховуючи економічну та соціальну цінність історичної архітектури, внесеної до списку пам'яток, важливо мати можливість діяти на користь збереження цінної архітектурної спадщини. Тому процес втілення ідей та намірів щодо збереження історичних будівель у реальність є важливою частиною управління історичною архітектурою.

Рішення про те, що зберегти часто є питанням вибору, оскільки не все можна зберегти, і необхідно ухвалювати відповідні рішення. Рішення про те, що зберегти, зазвичай залежить від архітектурної та історичної цінності та значущості, справжності, загального стану, потенціалу подальшого використання та економічної доцільності [10, с. 89]. Коли йдеться про внесені до відповідного списку історичні споруди, їхні особливі характеристики вказуються як елементи, що визначають характер, до яких слід ставитися з особливою обережністю.

Задіяні в цьому фахівці, архітектори, інженери, фахівці з консервації матеріалів, ландшафтні архітектори, менеджери, планувальники або ті, хто займається фінансовими аспектами, виконують завдання у п'ять основних етапів:

1. Ідентифікація проєкту – визначення фізичних і концептуальних параметрів. Завдання на цьому першому етапі включають документування статусу проєкту як історичного об'єкта – його точне місцезнаходження, право власності, фізичні характеристики, юридичний захист і фінансове становище; отримання історичної інформації, особливо даних, що стосуються архітектурної історії будівлі, значення та реального стану; графічної документації та, що дуже важливо, оцінки фінансової цінності ресурсу та перспектив сталого розвитку.

2. Проведення технічних досліджень – вирішен-

ня всіх питань, які можуть вплинути на результат. Це завдання включає дослідження структурних умов, будівельних систем, відповідності нормам, перевірку креслень та інші технічні аналізи.

3. Планування – тобто створення життєздатного плану дій для запропонованого проєкту. Цей етап включає розробку специфікацій та планів відновлення та реставрації, визначення спеціальних процедур та етапів їх реалізації, перевірка дотримання будівельних норм і природоохоронного законодавства; попередній кошторис і аналіз економічної доцільності, а також розгляд та акцептація замовником подальших дій.

4. Реалізація – це виконання запланованого проєкту. Завдання тут включають: отримання необхідних дозволів, вибір команди для реалізації проєкту, включаючи підрядників, менеджерів і майстрів, поетапна реалізація проєкту, завершення проєкту, отримання остаточних погоджень і введення готового проєкту в експлуатацію.

5. Технічне обслуговування, охорона та сталий розвиток – початок циклічної програми з технічного обслуговування, яка реалізує плани щодо сталого використання об'єкта. Завдання цього завершального етапу включають розроблення планів технічного обслуговування та експлуатації, в яких враховуються фізичні характеристики об'єкта, його передбачуване використання та вразливість, виконання заходів з технічного обслуговування із залученням навченого персоналу та, нарешті, періодичні інспекції та коригування програми технічного обслуговування, охорони та сталого використання.

Оскільки на різних етапах процесу потрібні фахівці з різними технічними навичками та знаннями, рекомендується використовувати комплексний командний підхід на кожному етапі роботи над проєктом. Поетапне розроблення проєктів збереження архітектурних пам'яток також забезпечує своєчасну участь інших осіб, які мають вплив на проєкт, від власників об'єктів і спонсорів до посадових осіб, які займаються управлінням спадщиною, та суспільства. Протягом усього процесу важливо підтримувати поінформованість суспільства про витоки та ширший соціально-економічний контекст проєкту [9, с. 7]. Кінцева мета тут – не збереження матеріалу заради нього самого, а швидше підтримка (і формування) втілених у спадщині цінностей, причому фізичне втручання є лише одним з багатьох засобів досягнення цієї мети.

Висновки. Таким чином, у сучасній практиці легко знайти добрі приклади шанобливого та новаторського поводження з історичними будівлями. Описи успішних проєктів зі збереження архітектурних пам'яток публікуються у книгах, періодичних виданнях і звітах, і їх стає дедалі більше. Чи в масштабах міста, чи щодо окремої будівлі або її частин, хороші рішення в галузі охорони майже завжди ґрунтуються на прецедентах. Збереження архітектури в наш час є глобальною проблемою, що стосується широких верств населення. Це стало динамічною, незалежною галуззю з багатьма центрами інтересів, включаючи науку, музейну справу, міське планування, освіту, туризм, економіку та навіть міжнародні відносини. У всьому світі культурна спадщина успішно впроваджується у сучасне життя та допомагає формувати національну ідентичність. Можливо, найкращим барометром актуальності збереження архітектури є її громадська та інституційна підтримка, що постійно зростає. Ще одним показником є зростання культурно-історичного туризму. Легкий доступ практично до всіх частин світу та радикально покращені комунікації значно підвищили глобальний інтерес до збереження культурної спадщини. Є й інші важливі чинники, такі як робота численних організацій, педагогів, професійних мереж і визнання нових загроз культурній спадщині. Численні міжнародні конференції та поширення інформації також вплинули на цю сферу. Ще одним фактором, що сприяє цьому, є те, що географічно розрізнені професії та установи, що лідирують в цій галузі, здебільшого визнають ті самі цілі та використовують схожі методології. Що не менш важливо, всі визнають цінність вивчення передової практики і, здається, все більше підтримують зв'язок один з одним. Ось уже понад два століття світ відкриває свою історію завдяки організованим зусиллям щодо її збереження. Збереження культурної спадщини нині є завданням кожної країни. Зараз, як ніколи, ми розуміємо те, що минуле не тільки передує нам, але також оточує та формує нас, впливаючи на наше майбутнє.

1. Babets I., Fleychuk M. Marketing tools for international tourism fows balancing: experience of Ukraine and Poland. *Economics & Education*. 2021. № 06 (02). P. 29–36. <https://doi.org/10.30525/2500-946X/2021-2-5>

2. Ganski U. Economic Effects of Non-Economic Actions: the Role of Historical Heritage Preservation in the Economic Development. *Економічний дискурс*. 2018. № 3. С. 16–21.

3. Hausner J., Karwińska A., Purchla J. (red.). *Kultura a rozwój*.

Warszawa : Narodowe Centrum Kultury, 2013. 518 s.

4. Kazlouski V., Ganski U. Modern Problems and Features of Management of Historical Heritage Institutions in the Context of Increasing their Service Nature. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 29. С. 93–98.
5. Ripkema D. The Economics of Historic Preservation: A Community Leader's Guide. Washington, D.C. : National Trust for Historic Preservation, 2005. 132 p.
6. Rizzo I., Mingosa A. (eds.). Handbook on the Economics of Cultural Heritage. Northampton : Edward Elgar Publishing Inc., 2013. 640 p.
7. Safonov Y., Datsko O. Actual Problems of Management of Cultural Heritage in Ukraine. *Економіка та суспільство*. 2020. № 22. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-92>
8. Shchurko U., Datsko O. Cultural paradigm of a state development in a globalized world. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2016. Вип. 29. С. 5–11.
9. Андрейчик К. В., Ганський В. О. Інтеграційні дії та програми розвитку Європейського союзу у сфері історико-культурної спадщини. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 31. С. 6–12.
10. Ганський В. О. Економічний потенціал історико-культурної спадщини та її ринкова організація в сучасних умовах. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Економічні науки». 2018. Вип. 29/1. С. 88–91.
11. Ганський В. О. Спадщина як економічний ресурс: стала комерціалізація минулого для господарського розвитку сьогодні і майбутнього. Львів : Растр-7, 2020. 308 с.
12. Ганський В. О. Теоретико-методологічні основи механізму функціонування ринку продуктів історико-культурної спадщини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини. 2018. Вип. 19. Ч. 1. С. 60–64.
13. Ганський В. О. Теоретичні основи ринкової організації економічного освоєння історико-культурної спадщини. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 27. Ч. 1. С. 5–10.
14. Калачова І. І., Ганський В. О. Механізми і методи участі громадськості в процесах управління ресурсами історико-культурної спадщини. *Інфраструктура ринку*. 2018. № 22. С. 37–41.
15. Мокій А. І., Дацко О. І. Розвиток підприємств креативного сектора економіки у транскордонному просторі. *Часопис економічних реформ*. 2016. №4 (24). С. 71–78.
16. Мокій А. І., Дацко О. І. Система менеджменту талантів як складова стратегії розвитку держави. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. Вип. 110. Ч. І. С. 28–30.
17. Прибега Л. Архітектурна спадщина України: пам'яткоохоронний аспект. Київ : Інститут культурології НАМ України, 2015. 237 с.
18. Флейчук М. І., Будник А. В. Особливості післякризового інвестиційного процесу в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 22.3. С. 149–155.

REFERENCES

1. Babets, I., & Fleychuk, M. (2021). Marketing tools for international tourism fows balancing: experience of Ukraine and Poland. *Economics & Education*, 06, 29–36. <https://doi.org/10.30525/2500-946X/2021-2-5>
2. Ganski, U. (2018). Economic Effects of Non-Economic Actions: the Role of Historical Heritage Preservation in the Economic Development. *Economic Discourse*, 3, 16–21.
3. Hausner, J., Karwińska, A., & Purchla, J. (eds.). (2013). *Kultura a rozwój [Culture and Development]*. Warszawa, Narodowe Centrum Kultury. [In Polish].
4. Kazlouski, V., & Ganski, U. (2018). Modern Problems and Features of Management of Historical Heritage Institutions in the Context of Increasing their Service Nature. *Black Sea Economic Studies*, 29, 93–98.
5. Ripkema, D. (2005). *The Economics of Historic Preservation: A Community Leader's Guide*. Washington, D.C., National Trust for Historic Preservation.
6. Rizzo, I., & Mingosa, A. (eds.). (2013). *Handbook on the Economics of Cultural Heritage*. Northampton: Edward Elgar Publishing Inc.
7. Safonov, Y., & Datsko, O. (2020). Actual Problems of Management of Cultural Heritage in Ukraine. *Economy and Society*, 22. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-92>
8. Shchurko, U., & Datsko, O. (2016). Cultural paradigm of a state development in a globalized world. *Bulletin of the Lviv National Academy of Arts*, 29, 5–11.
9. Andreichyk, K.V., & Ganski, V.O. (2018). Intehratsiyni diyi ta prohramy rozvytku Yevropeys'koho soyuzu u sferi istoryko-kul'turnoyi spadshchyny [Integration actions and development programs of the European Union in the field of historical and cultural heritage]. *Black Sea Economic Studies*, 31, 6–12. [In Ukrainian].
10. Ganski, V.O. (2018). Ekonomichnyy potentsial istoryko-kul'turnoyi spadshchyny ta yiyi rynkova orhanizatsiya v suchasnykh umovakh [Economic potential of historical and cultural heritage and its market organization in modern conditions]. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series "Economic Sciences"*, 29/1, 88–91. [In Ukrainian].
11. Ganski, V.O. (2020). Spadshchyna yak ekonomichnyy resurs: stala komertsializatsiya mynuloho dlya hospodars'koho rozvytku s'ohodennya i maybutn'oho [Heritage as an economic resource: the commercialization of the past for the economic development of the present and future]. Lviv, Rastr-7. [In Ukrainian].
12. Ganski, V.O. (2018). Teoretyko-metodolohichni osnovy mekhanizmu funktsionuvannya rynku produktiv istoryko-kul'turnoyi spadshchyny [Theoretical and methodological foundations of the functioning mechanism of the historical and cultural heritage products market]. *Uzhorod National University Herald. International Economic Relations And World Economy*, 19, 1, 60–64. [In Ukrainian].

13. Ganski, V.O. (2018). Teoretychni osnovy rynkovoyi orhanizatsiyi ekonomichnoho osvoyennya istoriko-kul'turnoyi spadshchyny [Theoretical foundations of market organization of economic development of historical and cultural heritage]. *Black Sea Economic Studies*, 27, 1, 5-10. [In Ukrainian].
14. Kalachova, I.I., & Ganski, V.O. (2018). Mekhanizmy i metody uchasti hromads'kosti v protsesakh upravlinnya resursamy istoriko-kul'turnoyi spadshchyny [Mechanisms and methods of public participation in the management processes of historical and cultural heritage resources]. *Market Infrastructure*, 22, 37-41. [In Ukrainian].
15. Mokiy, A.I., & Datsko, O.I. (2016). Rozvytok pidpryyemstv kreatyvnoho sektora ekonomiky u transkordonnomu prostori [Development of enterprises of the creative sector of the economy in the cross-border space]. *Time Description of Economic Reforms*, 4 (24), 71-78. [In Ukrainian].
16. Mokiy, A.I., & Datsko, O.I. (2012). Systema menedzhmentu talantiv yak skladova stratehiya rozvytku derzhavy [Talent management system as a component of the state development strategy]. *Actual Problems of International Relations*, 110, 1, 28-30. [In Ukrainian].
17. Prybyeha, L. (2015). Arkhitekturna spadshchyna Ukrainy: pam'yatkookhoronnyy aspekt [Architectural heritage of Ukraine: monument protection aspect]. Kyiv, Institute of Cultural Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine. [In Ukrainian].
18. Fleychuk, M.I., & Budnyk, A.V. (2012). Osoblyvosti pislyakryzovoho investytsiynoho protsesu v Ukraini [Peculiarities of the post-crisis investment process in Ukraine]. *Scientific bulletin of UNFU*, 22.3, 149-155. [In Ukrainian].

conservation is widely regarded as the predominant activity within the larger and more diverse field of cultural heritage conservation, which is also referred to as cultural heritage (or resource) management. This field is concerned with the documentation and preservation of all forms of human culture, including tangible artifacts such as architecture, archaeological sites, cultural landscapes, arts and crafts, and other objects of material culture. Architectural restoration and rehabilitation offers new practical, educational and growth stimulus possibilities. In addition, cultural heritage conservation addresses intangible manifestations of human activity, including existing manners and customs (folkways); spiritual practices; and musical, craft and cuisine traditions of indigenous populations, all of which are considered living heritage. The general purview of heritage conservation practice is ever expanding which makes the field both dynamic and open to new participants who bring fresh talent and perspectives to the task. As organized heritage conservation practice expands with each passing year formerly disparate facts and representations of history take on new meaning and significance. In relation to this, both cultural and economic values at heritage sites constantly change. Changes posed by nature and humans on physical cultural heritage ensure constant change as well.

Keywords: management, architecture, heritage, philosophy, conservation.

ANNOTATION

Włodzimirz Gański, Mariya Fleychuk. The paradigmatic basis of architectural heritage management in the context of the modern philosophy of cultural property conservation

Conservation of cultural property has been defined as all actions aimed at safeguarding cultural property for the future in order to study, record, retain and restore the culturally significant qualities of the object, site or building with the least possible intervention. Architectural conservation constitutes actions that address the repair, restoration, maintenance and display of historic buildings, enclaves of buildings and sites, as well as their associated accoutrements, such as furnishings and fittings. These actions whether conducted on individual buildings or groups of buildings represent investments in the future of such sites. Such regenerative action at historic buildings and sites usually increases values of adjacent properties and local economic conditions as well. Architectural